

Werken met kinderen, slachtoffer van een misdrijf of schokkende gebeurtenis

Visie Slachtofferhulp november 2008

Tekst gebaseerd op visietekst van SAW

1. Inleiding

*'Nina is een klein meisje. Ze wordt steeds over het hoofd gezien en krijgt nooit aandacht. Daardoor wordt ze langzaam onzichtbaar. Na een tijd kan je haar niet meer zien. Op een dag komt Nina terecht in de Moominvallei bij de Moominfamilie. Daar krijgt ze aandacht, warmte en de ruimte om dingen te doen op haar eigen tempo. Langzaam wordt ze beetje bij beetje terug zichtbaar, haar voeten, beentjes, armen, handjes, alles, behalve haar gezicht. Wat de Moominfamilie ook probeert, haar gezicht blijft onzichtbaar. Tot op een dag... De familie gaat samen naar zee. Daar wordt Nina heel boos op de Moominpapa. En op dat moment wordt haar gezicht terug zichtbaar.'*¹

Ook binnen Slachtofferhulp werden kinderen jarenlang over het hoofd gezien. Er was geen aandacht voor kinderen die onrechtstreeks slachtoffer waren en er was geen expertise in het onthalen en begeleiden van kinderen die rechtstreeks of onrechtstreeks slachtoffer waren van een misdrijf of schokkende gebeurtenis. **Kinderen waren niet zichtbaar en werden zo in de hoek van vergeten slachtoffers geduwd.**

Met de ontwikkeling van een kinderwerking binnen de diensten Slachtofferhulp (in?) werd hier verandering in gebracht. Er werd expertise opgebouwd en kinderen kregen de nodige aandacht en ruimte om, om te gaan met een schokkende gebeurtenis, dit op hun eigen tempo, met hun eigen mogelijkheden.

De invoering van het "Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp" (datum) heeft er eveneens toe bijgedragen dat de werking Slachtofferhulp haar aanbod heeft verduidelijkt en verstevigd.

De aangeboden hulpverlening wordt mede hierdoor verder op een kwaliteitsvolle manier ingevuld, zowel wat betreft de interne werking (individueel, team en beleid) als de samenwerking met andere diensten.

---

¹ Naar: Jansson Tove, Tales from Moominvalley, the invisible child. Translated by Thomas Warburton, A Sunburst book, Farrar, Strauss and Giroux, pg 106-124

2. Hoe het allemaal begon

'Een mistbank heeft een zware kettingbotsing als gevolg op de E17 in de buurt van Nazareth. Meer dan 200 auto's en vrachtwagens zijn in het ongeval betrokken, en er vallen 10 doden'. (opening middagnieuws 27 februari 1996)

Voor de slachtoffers van deze kettingbotsing werd een informatiebijeenkomst georganiseerd in het provinciehuis te Gent. Op deze bijeenkomst waren ook kinderen aanwezig. Geen enkel kind was rechtstreeks bij het ongeval betrokken. De kinderen die er waren hadden allen familieleden, meestal ouders, die betrokken waren. Van verschillende kinderen was één van de ouders overleden of lag die zwaargewond in het ziekenhuis.

Voor de kinderen werd op die dag een apart zaaltje voorzien waar ze naar een tekenfilm konden kijken en waar chips en cola waren voorzien. Alle kinderen keken naar de film. Na de film werd snel duidelijk dat de kinderen niet gekomen waren om naar een film te kijken.

De kinderen hadden heel veel vragen en elk kind wilde zijn eigen verhaal vertellen. Ze begrepen niet wat hun ouders in de grote zaal ernaast deden en waarom zij niet naar hun ouders toe mochten. Ze vertelden verhalen over hun papa die gestorven was en dat ze geen afscheid hadden kunnen nemen, sommigen hadden het gevoel dat niemand tegen hen de waarheid sprak. Anderen waren verdrietig of kwaad, niet alleen om wat er was gebeurd maar ook omdat ze geen aandacht kregen.

Wat gebeurde tijdens deze bijeenkomst, moest in de toekomst vermeden worden. Het klopt niet dat kinderen letterlijk in een hoek worden geschoven en onzichtbaar worden gemaakt. Volwassenen kregen de mogelijkheid om te praten over wat er was gebeurd en de kinderen werden beziggehouden met een film, zonder enige aandacht voor hun beleving van het ongeval. Het is belangrijk dat ook kinderen een plaats krijgen waar ze kunnen vertellen over wat er is gebeurd, wat ze hebben gehoord of gezien. Ook zij moeten hun gevoelens kunnen uiten en daar moet plaats en ruimte voor gemaakt worden.

In april van hetzelfde jaar gebeurde in Roeselare een treinongeval. Het ongeval had plaats tijdens de paasvakantie. Er zaten ook kinderen op de trein. Twee mensen kwamen om het leven en er waren verschillende gewonden. Veertien dagen na het gebeuren werd ook daar een informatiebijeenkomst georganiseerd. Tijdens die bijeenkomst kregen de kinderen wel een plaats. Er werd een ruimte voorzien naast die van de volwassenen en ook voor de kinderen werd een debriefing georganiseerd. De kinderen maakten samen een tekening van de trein, op die tekening duiden ze aan waar ze zelf zaten, aan de hand van de tekening en foto's uit de pers werd het ganse verhaal gereconstrueerd. De kinderen kregen meer duidelijkheid over wat er nu eigenlijk was gebeurd en konden over hun gevoelens praten en dit op hun eigen speelse, creatieve manier. Door deze twee bijeenkomsten werd alvast duidelijk dat kinderen, net als volwassenen, kort na het gebeuren nood hebben aan gepaste opvang. Het werd tevens duidelijk dat ook voor Slachtofferhulp hierbij een belangrijke taak was weggelegd.

Toch duurde het nog tot 1998 vooraleer er vorm werd gegeven aan de kinderwerking binnen Slachtofferhulp. Ook binnen Slachtofferhulp werd slachtofferschap bij kinderen direct gelinkt aan kindermishandeling of seksueel misbruik. Het werd steeds duidelijker dat kinderen ook direct of indirect geconfronteerd worden met andere vormen van geweld en hulpverleners in heel wat gezinnen kwamen waar ook kinderen waren. Dagelijks worden tientallen gezinnen in België geconfronteerd met een inbraak, een overval, een verkrachting, verkeersongevallen, huiselijk geweld en andere vormen van gewelddadige gebeurtenissen.

Vanuit Slachtofferhulp werd gemerkt dat voornamelijk kinderen jonger dan 14 jaar over het hoofd werden gezien. Dit had te maken met verschillende factoren. Allereerst drukken kinderen van die leeftijd zich op manieren uit die niet altijd even duidelijk zijn voor volwassenen. Vervolgens doen kinderen vaak alsof er niets aan de hand is om hun ouders te beschermen. Daarnaast hebben volwassenen veelal de neiging jonge kinderen weg te houden van de realiteit van de schokkende gebeurtenis.

Voor 1998 had Slachtofferhulp geen expliciet en formeel aanbod naar kinderen. De realiteit binnen verschillende diensten Slachtofferhulp bleek echter anders te zijn. In 1998 gingen enkele beroepskrachten van Slachtofferhulp samen zitten om te bekijken of er al dan niet nood was aan een werking met kinderen binnen Slachtofferhulp. Er werd een bevraging georganiseerd binnen de

verschillende diensten Slachtofferhulp. Er werd o.a. gevraagd of er al dan niet met kinderen werd gewerkt, zowel direct als indirect en of werken met kinderen al dan niet een taak is van Slachtofferhulp.

Uit de antwoorden bleek dat in de meeste diensten Slachtofferhulp kinderen ouder dan 14 jaar terecht konden, maar enkel met een rechtstreekse hulpvraag. Kinderen jonger dan 14 jaar werden zelden begeleid en er bleek weinig aandacht voor te zijn. Verschillende medewerkers stelden zich de vraag of het wel een taak is van Slachtofferhulp om kinderen te ondersteunen.

'Na de inbraak ben ik bij de slachtoffers thuis geweest voor een eerste gesprek. Terug op bureau kon ik mijn collega niet vertellen of die mensen kinderen hadden of niet. Ik heb er niet naar gevraagd. Volgens mij heb ik wel speelgoed zien liggen'. (Beroepskracht Slachtofferhulp)

De resultaten van de bevraging vormden de aanleiding tot een overleg tussen de alle diensten Slachtofferhulp rond één centrale vraag: **Is het werken met kinderen een taak van Slachtofferhulp?**

Om deze vraag gefundeerd en doordacht te beantwoorden werden gesprekken gevoerd met verschillende kinderpsychologen en kinderpsychiaters en werd literatuur doorgenomen.

We kwamen tot de volgende vaststelling: wanneer kinderen het slachtoffer worden van kindermishandeling of seksueel misbruik bestaan er in België gespecialiseerde diensten waar ze terecht kunnen. Wanneer kinderen rechtstreeks of onrechtstreeks slachtoffer worden van een inbraak, overval, huiselijk geweld, of nabestaande worden van een dodelijk verkeersongeval, zelfdoding of moord, worden ze vergeten. Heel wat kinderen kwamen terecht bij psychologen en psychiaters terwijl dit absoluut niet nodig was. Ze hadden een normale verwerking, waarbij de juiste ondersteuning, al heel kort na de feiten, aangewezen was, maar er geen vraag naar psychologische of therapeutische hulp was.

Veel kinderen kregen na het gebeuren geen enkele vorm van hulp, waardoor sommigen op latere leeftijd problemen kregen. Vaak werd dan geen link meer gelegd met het gebeurde en kreeg het kind de stempel van 'gedragsprobleematisch' op zich geplakt.

Deze resultaten werden door de leden van de werkgroep kinderen teruggebracht naar hun eigen team. Uit deze bevraging en analyse concludeerde Slachtofferhulp dat zij inderdaad een taak heeft in het begeleiden van kinderen. Iedereen zag de nood in van een kinderwerking maar de meeste beroepskrachten hadden een enorme angst om kinderen te gaan begeleiden, en dit hoofdzakelijk door een tekort aan know-how.

In 1999 en 2000 werden vijf vormingen georganiseerd met externe deskundigen, om de beroepskrachten over hun grootste angst heen te helpen.

De werkgroep 'Kinderen' werkte ondertussen verder aan het uitstippelen van beleidslijnen. Dit werk resulteerde in de subsidiëring van het project 'Kinderwerking Slachtofferhulp' waarbij in 2001 een voltijdse coördinator werd aangeworven op het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk om de kinderwerking binnen Slachtofferhulp in Vlaanderen verder uit te bouwen. In 2003 werd het project nog eens versterkt met vijf provinciale coördinatoren.

Het hoofddoel van dit project is kinderen als slachtoffers erkenning te geven en hen zo uit de hoek van vergeten slachtoffers te halen. Sinds de start van het project wordt binnen Slachtofferhulp uitgegaan van de visie dat kinderen recht hebben op een eigen verwerking. Die verwerking moet erkend worden, zonder te overdrijven of te minimaliseren.

Sedert januari 2008 zijn de projectmiddelen geïntegreerd in de reguliere werkingsmiddelen van de CAW's. Dit betekent dat de provinciaal uitgebouwde kinderwerking verder wordt geïmplementeerd en uitgebouwd in de lokale slachtofferhulpwerking.

3. Kinderwerking Slachtofferhulp in de praktijk

Met behulp van de financiële steun vanuit de overheid kwam vanaf 2001 de uitbouw van de kinderwerking slachtofferhulp in een stroomversnelling.

"De moeder was vermoord. De vader en een dochter van zeven bleven achter. De vader kreeg een aanbod Slachtofferhulp maar dacht dat Slachtofferhulp niets voor een jong kind kon doen. Zijn dochter was namelijk niet zo een prater, zei hij. Ik heb hem gevraagd of ik haar toch eens mocht benaderen. Dat mocht. Al snel bleek dat het meisje zich groot hield voor haar vader. Ze wilde graag haar verhaal vertellen aan een buitenstaander." (Vrijwilliger Slachtofferhulp)

Dit voorbeeld verduidelijkt dat kinderen hun ouders willen beschermen en dit is één van de redenen waardoor kinderen vaak over het hoofd worden gezien. In Slachtofferhulp merkten we dat het vooral jonge kinderen waren die niet gezien werden. Vandaar dat de eerste jaren van het project de aandacht hoofdzakelijk werd gelegd op het ondersteunen van kinderen, jonger dan 14 jaar. Enerzijds werden methodieken ontwikkeld om jonge kinderen op een gepaste manier te ondersteunen, anderzijds werden vormingspakketten uitgewerkt voor de beroepskrachten en vrijwilligers binnen slachtofferhulp en voor externe actoren om alertheid naar kinderen die slachtoffer werden te ontwikkelen en kinderen te begeleiden. In 2005 werd de aandacht voor kinderen ook uitgebreid naar aandacht voor jongeren. Dit werd mede mogelijk gemaakt door middelen van het Levenslijn Kinderfonds.

In de huidige praktijk bestaat de kinder- en jongerenwerking binnen Slachtofferhulp uit 3 facetten:

- het indirect ondersteunen van kinderen/jongeren als slachtoffer door het begeleiden van hun ondersteuningsfiguren (doorgaans de ouders)
- het rechtstreeks begeleiden van kinderen/jongeren. Dit directe hulpaanbod bestaat uit zowel een individueel aanbod naar de kinderen en jongeren zelf toe, als uit het zoeken naar en het formuleren van een groepsaanbod rond specifieke problematieken (bv rouw, zedenfeiten, partnergeweld,...), en dit op welbepaalde tijdstippen naargelang de noden in de regio.
- de aandacht blijvend vestigen op kinderen/jongeren als slachtoffer ten aanzien van alle maatschappelijke actoren die kinderen/jongeren in hun dagelijks leven omringen (leerkrachten, CLB, jeugdbewegingen, politie,...) en dit door middel van enerzijds het preventieve aanbod: het sensibiliseren van deze betrokken partijen en het aanbieden van vormingspakketten en anderzijds het effectief coachen in het omgaan met kinderen/jongeren/groepen,... die slachtoffer werden of getuige waren van een misdrijf.

3.1. Aanbod slachtofferhulp voor kinderen tot 12 jaar

Het verwerkingsproces van kinderen verschilt weinig van het verwerkingsproces bij volwassenen. **Kinderen onderscheiden zich wel van volwassenen in hun eigen manier van reageren op het gebeurde en hun eigen manier van verwerken.** Om kinderen op een passende manier te ondersteunen is het belangrijk om aan te sluiten bij hun leefwereld. Daarvoor moet men communiceren in hun taal, die niet alleen verbaal maar ook non-verbaal is. Daarnaast is het belangrijk om directe ondersteuningsfiguren van het kind, meestal de ouders, te betrekken in de begeleiding.

Vanuit Slachtofferhulp kiezen we er steeds voor om te vertrekken vanuit de directe ondersteuningsfiguren die het kind goed kennen. In eerste instantie zullen we de ouders ondersteunen in de begeleiding van hun kind.

Toch zien we dat met ondersteuning van de ouders kinderen niet altijd toekomen aan verwerken. Dit kan verschillende oorzaken hebben: kinderen beschermen vaak hun ouders, kunnen het gevoel hebben dat niemand hen begrijpt, of hun ouders zijn zo onder de indruk van het gebeuren dat ze hun kinderen niet kunnen ondersteunen in hun verwerkingsproces. In deze situaties zal ook rechtstreeks met het kind worden gewerkt, individueel of in groep.

In de praktijk betekent dit dat bij aanmeldingen van kinderen tot en met 12 jaar de ouders steeds eerst apart uitgenodigd worden voor een verkennend gesprek, dus bij voorkeur zonder het kind. Deze afspraak wordt meteen bij het telefonisch onthaal ook aan de betrokkenen duidelijk gemaakt en gekaderd. Hierdoor wordt de ouder vanaf het onthaal reeds maximaal aangesproken vanuit zijn ouderrol en vanuit het 'expert' zijn in de leefwereld van zijn/haar kind. Na de intakefase wordt op teamniveau bekeken of een ouderbegeleiding in functie van het verwerkingsproces van het kind, dan wel een individuele begeleiding voor het kind de meest aangewezen richting in de verdere begeleiding is of beide.

3.1.1. Het indirect ondersteunen van kinderen via het begeleiden van zijn/haar primaire ondersteuningsfiguren (de ouders)

Een kind emotioneel zien lijden is voor volwassenen heel zwaar. Ze zouden de pijn graag willen wegnemen, maar dat kan nu eenmaal niet. Net als volwassenen moeten kinderen door de pijn heen, maar ze kunnen dit niet alleen. De belangrijkste personen voor kinderen zijn de ondersteuningsfiguren in hun directe omgeving. In eerste instantie zijn dat de ouders. Voor ouders is het niet altijd makkelijk om kinderen te helpen. Vaak worden ze zelf overspoeld door hun eigen gevoelens van kwaadheid, verdriet en angst of weten ze niet hoe om te gaan met alle vragen en reacties van kinderen in deze niet alledaagse situaties.

De manier waarop ouders omgaan met de schokkende gebeurtenis is van directe invloed op het kind. Wanneer ouders eerlijk zijn over de feiten en over hun eigen gevoelens en ruimte en openheid creëren om ermee om te gaan, geven ze ook ruimte en openheid aan hun kind.

Ouders zullen door Slachtofferhulp dan ook ondersteund worden in hun eigen verwerkingsproces. Daarnaast krijgen ouders informatie, tips en advies over het verwerkingsproces van hun kind en hoe ze daarmee kunnen omgaan (psycho-educatie) en worden ze als dus ondersteund in hun rol als ouder. Vaak is het al heel veel voor een ouder om te horen dat zijn/haar kind normaal omgaat met het gebeuren.

Om ondersteuningsfiguren passende informatie te geven wordt sinds 2001 de brochure "kinderen, slachtoffer van een schokkende gebeurtenis" uitgebracht.

3.1.2. Rechtstreeks begeleiden van kinderen

a) Algemene visie en individueel aanbod

Vaak voelen ouders zich overspoeld door het gebeuren, waardoor ze een bepaalde periode de noodzakelijke ruimte om te verwerken niet kunnen bieden aan hun kind. Als ouder is het belangrijk om ruimte te nemen voor zichzelf. Zorgen voor zichzelf is de basisvoorwaarde om te kunnen zorgen voor kinderen. Daarnaast zien we dat kinderen hun ouders kunnen beschermen waardoor ze niet toe komen aan het verwerken van de gebeurtenis. Het kan dan ook noodzakelijk zijn dat naast de ondersteuning van de ouders, kinderen ook rechtstreeks worden begeleid.

De vraag naar individuele begeleiding kan komen vanuit de ouders, de school, het CLB, vanuit het kind zelf,... maar kan ook een vraag zijn van de medewerker Slachtofferhulp (hulpverlener en cliënt zitten niet op dezelfde lijn; als ouders niet erkennen dat de kinderen problemen hebben, b.v. in situaties van partnergeweld).

Het rechtstreeks begeleiden van kinderen binnen Slachtofferhulp gebeurt doorgaans pas vanaf de leeftijd van 6 jaar. Onder de 4 jaar worden geen individuele begeleidingen van het kind opgestart omwille van de nodige expertise die deze ontwikkelingsfase met zich meebrengt (hierbij speelt taal- en cognitieve ontwikkeling, hechtingsthematiek,... een hele grote rol). Individuele hulpvragen voor kleuters tussen 4 en 6 jaar worden, met enige reserve, samen met de ouders verkend. Het opstarten van een individuele begeleiding binnen Slachtofferhulp op deze jonge leeftijd wordt steeds grondig bekeken en een meerwaarde moet duidelijk blijken uit de onthaal- en verkenningsfase. De aard van de aangemelde problematiek (b.v. inbraak /IFG) speelt een belangrijke rol in de overweging om al dan niet een individuele begeleiding op te starten bij deze jonge kinderen.

Bij het rechtstreeks begeleiden van kinderen wordt steeds rekening gehouden met de leefwereld van het kind. Kinderen hebben hun eigen taal. Die taal houdt veel meer in dan alleen het gebruiken van woorden. Ze maken onder andere gebruik van spel, tekenen, handpoppen en fantasie. Daardoor is het voor volwassenen niet altijd gemakkelijk om jonge kinderen te begrijpen en met hen te communiceren.

Slachtofferhulp zocht en ontwikkelde dan ook creatieve methodieken om het communiceren met jonge kinderen te vereenvoudigen.

Het ontwikkelen en het gebruik maken van deze methodieken zorgde aanvankelijk voor heel wat discussie binnen de sector. Voor verschillende medewerkers Slachtofferhulp stond het gebruik van creatieve methodieken gelijk aan therapie.

Verschiedende methodieken die door Slachtofferhulp worden gebruikt, worden inderdaad ook in een therapeutische setting gebruikt. Deze werkvormen vereenvoudigen nu eenmaal het communiceren met kinderen. Het gebruik van de methodieken heeft Slachtofferhulp dus gemeen met de therapeutische setting. Toch is er een groot verschil tussen wat Slachtofferhulp doet en wat er gebeurt in een therapeutische context.

Slachtofferhulp biedt eerstelijns hulpverlening en ondersteunt slachtoffers zolang het verwerkingsproces niet vastloopt. De therapeutische setting neemt over wanneer dit wel gebeurt. Dit is een belangrijk onderscheid: het verschil tussen therapeutische hulpverlening en eerstelijns hulpverlening heeft niets te maken met de methodieken die worden gebruikt, maar alles met de problematiek van de doelgroep waarvoor deze worden ingezet.

In 2003 werden de uitgewerkte werkvormen gebundeld in het boek: 'Kinderen helpen na een schokkende gebeurtenis. Een praktische gids na een misdrijf of een plotseling overlijden'. Het boek is uitgegeven bij Lannoo en is aan zijn 5de druk toe.

We willen hierbij nogmaals benadrukken dat ook wanneer kinderen rechtstreeks worden begeleid de directe ondersteuningsfiguren (ouders) een belangrijke rol blijven spelen in de verwerking van het kind en zij dienen dan ook nauw in de verdere begeleiding betrokken te worden (hierbij geldt de eenvoudige regel: hoe jonger het kind hoe groter het belang en de rol van de ouders).

De ouder is en blijft de belangrijkste persoon voor het kind: zij kennen hun kinderen het beste en moeten gehoord en bevraagd worden en zijn dus een niet te passeren partner in de hulpverlening. Slachtofferhulp heeft een belangrijke brugfunctie tussen ouders en kind. Ook al nemen we het op voor het kind, het is heel belangrijk om niet tussen de ouder en het kind te gaan staan. Belangrijk is om een brug te vormen zodat ouders en kinderen samen verder kunnen.

Recent werd een brochure ontwikkeld met en voor kinderen over slachtoffer/nabestaande zijn. Deze folder is geschreven op hun maat en heeft de bedoeling kinderen rechtstreeks informatie te geven over slachtoffer zijn van een misdrijf of het meemaken van een schokkende gebeurtenis.

b) Groepsaanbod: kinderpraat- en doegroepen

Uit de contacten die hulpverleners binnen Slachtofferhulp doorheen de jaren hadden met kinderen, bleek dat sommige kinderen de behoefte hadden om lotgenootjes te ontmoeten.

Kinderen hebben de sterke behoefte om bij een groep te horen. Ze willen niet anders zijn dan hun klasgenootjes of vriendjes van de jeugdbeweging. Wanneer een kind slachtoffer wordt van een schokkende gebeurtenis, zoals een misdrijf of een plotseling overlijden, wordt zijn of haar wereld overhoop gegooid. Deze gebeurtenis onderscheidt het kind van andere kinderen die niet te maken hebben met zo'n gebeurtenis. Kinderen houden zich daardoor vaak sterk omdat ze bang zijn om afgewezen te worden en er niet meer bij te horen als ze hun gevoelens uiten.

1. Kinderdoe- en praatgroep rouw

*"Ik had eens ruzie met mijn beste vriend en die zei toen: 'Jij hebt toch geen mama meer!'. En dat vond ik heel erg".
(Jasper, 9 jaar)*

Bij de oprichting van de eerste kindergroep rouw werd aanvankelijk geopteerd om een groep op te starten voor kinderen die een gezinslid hadden verloren in het verkeer. Maar na positieve ervaringen met een groep waaraan zowel ouders van een verongelukt kind als ouders van een

vermoord kind deelnamen en na gesprekken met die ouders over het opstarten van een kindergroep werd beslist om ook kinderen die een gezinslid hadden die overleden was na moord, op te nemen in de groep. Beide groepen werden namelijk geconfronteerd met een plots en gewelddadig overlijden. Na gesprekken met rouwtherapeuten in Vlaanderen en Nederland werd duidelijk dat het ook belangrijk is om kinderen als nabestaanden zelfdoding mee op te nemen in de groep. Het gaat steeds om kinderen waarvan het verwerkingsproces niet vastgelopen is.

De groep biedt kinderen de unieke kans om andere kinderen te ontmoeten die net als zij een gezinslid verloren na een plots en gewelddadig overlijden. In dit lotgenotencontact kunnen zij hun gevoelens, reacties en gedachten delen en reacties van andere kinderen herkennen bij zichzelf. Op deze manier worden kinderen uit hun "bijzondere" positie gehaald wat erg geruststellend is. Omdat kinderen niet enkel praten over het gebeuren maar het ook belangrijk is dat kinderen concreet uitdrukking geven aan wat ze voelen en denken werd gekozen voor een **kinderdoe-** en praatgroep.

De kinderdoe- en praatgroep is een psycho-educatieve groep. Er wordt met kinderen gewerkt rond volgende doelstellingen:

- Kinderen in contact brengen met leeftijdsgenoten die net als zij een gezinslid verloren heb na een plots overlijden.
- Kinderen de gelegenheid geven gevoelens, gedachten, reacties te delen met andere kinderen.
- Kinderen erkenning geven waardoor ze uit de hoek van vergeten slachtoffers worden gehaald.
- Kinderen op een creatieve manier ondersteuning bieden op hun weg doorheen de verschillende rouwtaken.
- Kinderen laten stil staan bij hun verschillende gevoelens.
- Kinderen leren omgaan met de gevoelens die ze ervaren.

"We konden met elkaar praten over wat er gebeurd was zonder dat we vreemd bekeken werden. We maakten ook een herinneringsmuur, we staken kaarsjes aan en werkten aan een collage met het doodsprentje van mama. Voor mij heeft dat veel geholpen, vooral het besef dat ik niet de enige was die zoiets vreselijks had meegemaakt. Ik kan er nu beter over praten, al blijft het verdriet."
(Marieke, 10 jaar)

Kinderen hoeven niet in begeleiding te zijn bij een dienst Slachtofferhulp om aan de groep deel te kunnen nemen. De groep wordt bekend gemaakt bij verschillende lotgenotenverenigingen, binnen de verschillende deelwerkingen van de C.A.W.'s in de regio en op verschillende websites. De praktijk wijst echter uit dat tot nu toe alle kinderen die deelnamen aan de groep, kinderen zijn die, rechtstreeks of via de ouders, ondersteund werden door Slachtofferhulp.

Naast het feit dat kinderen behoren tot de doelgroep die in aanmerking komt voor de groep is het belangrijk dat aan nog enkele basisvoorwaarden wordt voldaan

- Het gebeuren is minimum 6 maanden geleden gebeurd. Indien dit niet zo is, is de kans heel reëel dat het kind er nog niet aan toe is om de gevoelens rond het gebeuren bespreekbaar te maken.
- De groep is een psycho-educatieve groep en dus geen therapiegroep. Er wordt gewerkt met kinderen van wie het verwerkingsproces niet is vastgelopen.
- Kinderen moeten zelf willen deelnemen aan de groep.
- Het is belangrijk dat ouder(s) of de personen waar het kind bij inwoont de deelname van het kind aan de groep steunen en dat ze in staat zijn hun kind op te vangen. Het is belangrijk dat kinderen wanneer ze thuis komen van de groep hun verhaal ook daar kwijt kunnen.

Deze basisvoorwaarden worden zowel met de kinderen als met hun ouder(s) besproken in een intakegesprek. Wanneer kinderen niet in aanmerking komen voor de groep wordt steeds een individuele begeleiding aangeboden zowel voor de kinderen als voor de ouders.

Per sessie komt steeds één thema aan bod. Tijdens de eerste sessie wordt gewerkt rond kennismaking en de overleden persoon. In de volgende sessies wordt gewerkt rond het gebeuren en de verschillende gevoelens die daarmee samen gaan. In de terugkomssessies wordt vooral aandacht gegeven aan de toekomst en het belang van het eigen netwerk.

Na de groep wordt bekeken of het kind nog verdere individuele begeleiding nodig heeft. Die begeleiding kan gebeuren door Slachtofferhulp of het kind kan worden doorverwezen.

Het is belangrijk voor het kind en zijn gezin dat ouders of andere directe ondersteuningsfiguren van het kind heel nauw worden betrokken. Daarom wordt ervoor gekozen om ook ouders de nodige ondersteuning te geven tijdens het verloop van de groep.

2. Kinderdoe- en praatgroep intrafamiliaal geweld

Vanuit Slachtofferhulp zijn we ervan overtuigd dat de methodiek van kinderdoe- en praatgroep ook van toepassing kan zijn voor andere doelgroepen zoals bv. kinderen jonger dan 8 jaar, kinderen als slachtoffer van intrafamiliaal geweld,... of kan doorgetrokken worden naar jongeren.

Doelstellingen van de kinderdoe- en praatgroep mbt IFG kunnen zijn:

- Kinderen erkenning geven als slachtoffer/getuige van IFG
- Kinderen in contact brengen met leeftijdsgenoten die net als zij IFG hebben meegemaakt
- Kinderen een veilige plek aanbieden waar ze gevoelens en gedachten rond het gebeuren kunnen uiten
- Kinderen de gelegenheid geven gevoelens, gedachten en reacties rond het gebeuren te delen met andere kinderen met vergelijkbare ervaringen
- Kinderen ondersteunen in het vinden van veiligheid om om te gaan met gevoelens en gedachten rond het gebeuren in hun eigen leefsituatie

Net als bij de algemene begeleiding van kinderen spelen ook ouders een belangrijke rol in de ondersteuning van kinderen als slachtoffer of getuige van IFG.

Uit ervaringen in andere regio's blijkt duidelijk de meerwaarde van dergelijke praatgroep. We zijn er echter van overtuigd dat het opzetten van dergelijk initiatief enkel kan in samenwerking met andere diensten binnen het CAW. De stuurgroep IFG van het CAW De Papaver zal hiertoe de eerste aanzetten geven in 2009.

Tevens is een methodiekenboek rond het werken met kinderen, getuige van partnergeweld, zowel individueel als in groepsverband te hanteren, vanuit het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk in opmaak. Dit document poogt de visie op deze problematiek binnen eerstelijnsdiensten en hoe er concreet naar kinderen toe mee aan de slag te gaan, weer te geven.

3.2. Aanbod Slachtofferhulp voor Jongeren (12-18 jaar)

Door de aandacht en ontwikkeling van methodieken voor jonge kinderen kwamen er bij medewerkers Slachtofferhulp ook steeds meer vragen over het ondersteunen van jongeren die het slachtoffer werden van een misdrijf of schokkende gebeurtenis. Met middelen van het Levenslijn Kinderfonds was het mogelijk om een eerste aanzet te geven voor de uitbouw van een werking naar jongeren. Met deze middelen werd een vormingspakket uitgewerkt voor de medewerkers Slachtofferhulp rond deze doelgroep.

3.2.1. Algemene visie en individueel aanbod

Met jongeren richt Slachtofferhulp zich naar minderjarigen en jongvolwassenen tussen 12 en 18 jaar.

Net als bij kinderen is ook het verwerkingsproces bij jongeren niet zo verschillend als het verwerkingsproces bij volwassenen, maar net als kinderen hebben ook jongeren hun eigen manier van omgaan met het gebeuren die bepaald wordt door de specifieke leeftijdsfase waarin ze zich bevinden.

De moeder had het gevoel dat ze haar 15-jarige zoon niet goed had ondersteund omdat hij met haar niet wilde praten over het gebeuren. Toen ik zei dat dit er juist op wees dat ze het heel goed had gedaan, en dat kinderen van die leeftijd zich losmaken van hun ouders en ze daardoor moeilijk contact kreeg met haar zoon, voelde ze zich heel opgelucht. (medewerker Slachtofferhulp)

Jongeren zijn onafhankelijker van hun ouders dan jonge kinderen. Zij komen vaker op eigen initiatief naar Slachtofferhulp. Toch spelen ouders nog steeds een belangrijke rol bij de ondersteuning van jongeren. Vanuit Slachtofferhulp kunnen ouders dan ook nauw betrokken worden bij de begeleiding van de jongere (brugfunctie). Dit wel te verstaan steeds in overleg met de jongere.

In tegenstelling met jonge kinderen zal er bij jongeren wel niet altijd rechtstreeks contact met de ouder zijn. Wel zal de relatie die de jongeren met de ouder(s) heeft steeds als thema worden opgenomen in de begeleiding.

In de concrete praktijk is voor jongeren tussen 12 en 15 jaar het betrekken van de ouders aangewezen bij het onthaal (belangrijke info ontbreekt anders) en wordt een eerste gesprek vaak gedeeltelijk samen gevoerd (tenzij de jongere expliciet aangeeft het gesprek niet te willen doen in het bijzijn van zijn ouders) en daarna gedeeltelijk apart met de jongere. Naar de ouders en de jongere toe worden afspraken m.b.t. samenwerking, beroepsgeheim, risicovolle situaties,... expliciet met elkaar besproken zodat het kader waarbinnen de begeleiding van de jongere (meestal verder individueel) voor iedereen van bij het begin duidelijk is.

Jongeren vanaf de leeftijd van 15 jaar worden doorgaans onmiddellijk individueel onthaald en begeleid, een gesprek of regelmatig telefonisch overleg kan op vraag van de jongere of de ouder maar hoeft niet noodzakelijk. Ook de hulpverlener kan dit belangrijk vinden in bepaalde situaties maar dit steeds in samenspraak met de jongere zelf.

Wanneer jonge kinderen rechtstreeks worden begeleid door Slachtofferhulp wordt naast praten gebruik gemaakt van creatieve methodieken. Jongeren zijn verbaal sterker dan jonge kinderen waardoor er vooral wordt gepraat tijdens de begeleiding. Toch kan het belangrijk zijn voor sommige jongeren om zich ook op een non-verbale manier te uiten.

Recent is een folder uitgebracht voor, en in samenwerking met, jongeren rond slachtoffer worden van een misdrijf of schokkende gebeurtenis. De folder geeft jongeren informatie en is een wegwijzer naar hulpverlening.

3.2.2. Groepsaanbod: jongerenpraatgroepen

" Ik heb soms het idee dat ik de enige in de hele wereld ben die dit heeft meegemaakt. Ik voel me zo anders dan mijn vriendinnen die onbezorgd plezier maken" (Melanie, 16 jaar)

Ook bij jongeren bleek dat bij velen van hen de behoefte aanwezig was om lotgenoten te ontmoeten (o.w.v. de herkenbaarheid, doorbreken van schaamtegevoel, opnieuw anderen leren vertrouwen, ...).

1. Praatgroep voor slachtoffers van éénmalige seksuele delicten

Met de praatgroep jongeren, slachtoffers van eenmalig seksueel geweld, wordt ingespeeld op de regionale behoefte om een aanbod te bieden voor deze relatief grote doelgroep binnen Slachtofferhulp (zie registratiecijfers 2007) en anderzijds aan de soms expliciete behoefte van de jongeren zelf om in een groepje lotgenoten deze vaak zeer beladen feiten en de gevolgen ervan bespreekbaar te stellen.

De groepsbehandeling die geboden wordt, is gebaseerd op het Stepsprogramma (protocol ontwikkeld in het Psychotraumacentrum voor Kinderen en Jongeren, Utrecht) en geïndiceerd voor meisjes tussen de 13 en 18 jaar die éénmalig seksueel geweld (zoals aanranding of verkrachting) hebben meegemaakt en ten gevolge daarvan problemen ondervinden, ook na een bepaalde periode.

De praatgroep, bestaande uit maximum 6 meisjes, omvat 8 wekelijkse bijeenkomsten van 2u30, onder begeleiding van 2 hulpverleners Slachtofferhulp. Deze begeleiding is gericht op het verminderen van de klachten die zijn ontstaan naar aanleiding van het seksueel geweld en dit aan de hand van:

- het aanbieden van psycho-educatie (uitleg over gevolgen van eenmalig seksueel geweld op korte en lange termijn), infosessie door politie (uitleg aangifteprocedure) en arts (uiteenzetting over gevolgen van seksueel geweld voor het vrouwelijk lichaam)

- het schrijven en praten over het meegemaakt seksueel geweld in groep, en dit gradueel opgebouwd
- concrete oefeningen, tussen de sessies in, om het gewone leven zoveel mogelijk terug op te pakken. Het zoeken naar reële gedachten bij bepaalde situaties kan hen bij deze oefeningen ondersteunen.

Parallel aan de jongerengroep loopt terzelfdertijd een oudergroep die gedurende 6 keer zal samenkomen, met als doel de ouders te begeleiden in het ondersteunen van hun kind in het verwerkingsproces. Hierbij is er ook ruimte voor hun eigen gevoelens en gedachten over het seksueel geweld. Ook deze groep wordt begeleid door 2 hulpverleners Slachtofferhulp.

3.3. Belang van ondersteuningsfiguren voor kinderen en jongeren

3.3.1. Coachen en sensibiliseren van ondersteuningsfiguren

‘Gisteren verongelukte een leerling van het vierde leerjaar bij het naar huis fietsen na de school. Toen de andere leerlingen vandaag op school kwamen merkte ik dat sommigen reeds wisten wat er was gebeurd maar dat anderen nog helemaal niet op de hoogte waren. Ook de leerkrachten waren enorm overrompeld door het gebeuren, en wisten niet hoe ze hiermee om moesten gaan. Gisteren kreeg ik van een kennis een nummer van Slachtofferhulp. Vanmorgen heb ik hen dan ook gecontacteerd. Ik heb enkele goede tips gekregen hoe ik kan omgaan met de leerlingen en met de leerkrachten. Indien nodig kan ik hen steeds terug contacteren en is het ook mogelijk dat er iemand langs komt, nu weet ik ten minste dat ik er niet alleen voor sta’. (directeur lagere school)

Slachtofferhulp ondersteunt niet alleen kinderen via de ouders maar ook via andere ondersteuningsfiguren zoals leerkrachten, C.L.B.-medewerkers of leiding van jeugdbewegingen, ... De school is bijvoorbeeld een belangrijke plaats voor kinderen, waar ze een groot deel van hun tijd doorbrengen. De reactie van de leerkracht is dan ook belangrijk naast de opvang door de ouders.

Ook binnen een schoolcontext kunnen kinderen geconfronteerd worden met een schokkende gebeurtenis. Dan is het eveneens belangrijk dat Slachtofferhulp in eerste instantie ondersteuning biedt aan de directie en leerkrachten, en pas indien nodig de leerlingen zelf ondersteunt. Uit ervaring weten we dat leerkrachten in het overgrote deel van de gevallen hun leerlingen heel goed opvangen, maar vaak worden ze geconfronteerd met eigen gevoelens waardoor ze zich onzeker gaan voelen naar hun leerlingen toe. Wanneer leerkrachten de gepaste steun en bevestiging, en de nodige tips meekrijgen, kunnen ze zelf instaan voor de opvang van hun leerlingen. Enkel in gevallen waarvoor het voor de leerkrachten in de school onmogelijk is om de leerlingen zelf op te vangen zal dit gebeuren door Slachtofferhulp ([hoe anders formuleren...](#))

3.3.2. Trainen van ondersteuningsfiguren

Naast ouders spelen ook andere steunfiguren als grootouders, andere familieleden, leerkrachten, leiders van de jeugdbeweging, trainers in de sportclub, onthaalmoeders en mensen die kort na het gebeuren met kinderen in contact komen, zoals politie, een belangrijke rol tijdens de verwerking.

Het is belangrijk dat ook deze personen een alertheid hebben naar kinderen die slachtoffer worden. Niet alleen als er iets is gebeurd, maar ook preventief. Om deze steunfiguren meer vertrouwd te maken met het verwerkingsproces bij kinderen werd de brochure ‘Kinderen, slachtoffer van een schokkende gebeurtenis’ uitgewerkt en op grote schaal verspreid naar het onderwijs, jeugdverenigingen, politie- en justitiediensten en bibliotheken. In deze brochure wordt het verwerkingsproces bij kinderen toegelicht en worden tips meegegeven om op een gepaste manier om te gaan met kinderen die slachtoffer werden.

Naast het uitwerken van de brochure werden verschillende vormingspakketten ontwikkeld gericht naar het onderwijs en hulpverlenende instanties om de alertheid naar kinderen die slachtoffer werden te verhogen. Deze vormingen zijn op maat, maar baseren zich op bestaande pakketten. De voorbije jaren werden honderden hulpverleners, leerkrachten, C.L.B.-medewerkers en vele anderen getraind.

4. Besluit

Vanuit de visie dat kinderen en jongeren recht hebben op een eigen verwerking en dat het belangrijk is dat ze daarbij passend ondersteund worden, ook kort na het gebeuren, kreeg de 'kinderwerking Slachtofferhulp' vorm. Aansluitend op de leefwereld van kinderen werden werkvormen ontwikkeld zodat medewerkers Slachtofferhulp kinderen op eerstelijns niveau kunnen begeleiden. Daarnaast werd het belang van ondersteuningsfiguren in beeld gebracht. Vele van deze ondersteuningsfiguren o.a. in het onderwijs kregen de voorbije jaren vorming in het omgaan met en ondersteunen van kinderen en jongeren die het slachtoffer werden van een schokkende gebeurtenis.

Door kinderen en jongeren de kans te geven om op hun eigen manier en eigen tempo te verwerken en dit ook onder de aandacht te brengen, worden kinderen en jongeren uit de hoek van vergeten slachtoffers gehaald.

